

3. Буцкая, Ж. Н. Музыкальная деятельность как средство коррекции в развитии детей дошкольного возраста с тяжёлыми нарушениями речи. *Молодой ученый* 2019. № 30 (268). С. 114-115.

4. Волкова Г. А. Психолого-логопедическое исследование детей с нарушениями речи. С.-Петербург : РГПУ им. А. И. Герцена, 1993. 94 с.

5. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. друге видання, перероблене та доповнене. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.

Зюзько Діана Сергіївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Кобильченко В. В. – доктор психологічних наук,
ст. науковий співробітник.

ДО ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОГОПЕДИЧНИХ ПУНКТІВ В УКРАЇНІ

Логопедичний супровід дітей з тяжкими порушеннями мовлення (загальним недорозвитком мовлення I-III рівнів мовленнєвого розвитку) в Україні здійснюється в умовах груп компенсуючого типу (логопедичних груп) закладів дошкільної освіти та логопедичних пунктів закладів загальної середньої освіти. У статті розглядаються ключові аспекти нормативно-правового забезпечення функціонування логопедичних пунктів в закладах дошкільної освіти та закладах загальної середньої освіти. Визначено, що нормативно-правова база, яка регламентує їх діяльність є застарілою і потребує осучаснення з огляду на реформування системи освіти в нашій державі.

Ключові слова: логопедичний супровід, тяжкі порушення мовлення, логопедичний пункт, заклади дошкільної освіти, заклади загальної середньої освіти, дитина з особливими освітніми потребами.

Zyuzko Diana Serhiivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A.S. Makarenko University
Kobylchenko V. V. – Doctor of psychological sciences,
Art. Researcher.

TO THE PROBLEM OF REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF SPEECH THERAPY FUNCTIONING IN UKRAINE

Speech therapy support for children with severe speech disorders (general speech underdevelopment of I-III levels of speech development) in Ukraine is provided in compensatory groups (speech therapy groups) of preschool institutions and speech therapy centers of general secondary education. The article considers the key aspects of regulatory and legal support for the functioning of speech therapy centers in preschool and general secondary education.

It is determined that the legal framework governing their activities is outdated and needs to be modernized in view of the reform of the education system in our country.

Key words: *speech therapy support, severe speech disorders, speech therapy center, preschool institutions, general secondary education institutions, a child with special educational needs.*

Постановка проблеми. Мовленнєвий розвиток дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) значно залежить від організації ефективного корекційно-педагогічного процесу в закладах освіти. Логопедичний супровід здійснюється найбільш підготовленими фахівцями дефектологічного профілю – логопедами, які впроваджують корекційно-розвивальний та профілактичний напрямки роботи, що спрямовані на корекцію порушень мовлення та його недорозвинення в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; на вдосконалення їхнього мовленнєвого розвитку, мовленнєвих здібностей тощо. В закладах дошкільної освіти (ЗДО) логопедичний супровід здійснюється в межах груп компенсуючого типу (логопедичних груп) або в умовах логопедичних пунктів. Відповідно, в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) логопедичний супровід передбачений тільки в умовах функціонування логопедичних пунктів. Проблема нормативно-правового забезпечення здійснення логопедичного супроводу зазначеної категорії дітей в межах логопедичних пунктів закладів освіти є дуже гострою і актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз нормативно-правового забезпечення логопедичної діяльності в умовах ЗЗСО дозволив з'ясувати, що одним із найважливіших питань сучасної теорії і практики логопедії є корекція та розвиток мовлення молодших школярів, профілактика порушень як усного так і писемного мовлення. Зазначені напрямки роботи є провідними у всебічному розвитку особистості (О. Боряк, І. Дмитрієва, С. Конопляста, І. Мартиненко, Н. Пахомова, Н. Савінова, В. Синьов, В. Тарасун, С. Федоренко, М. Шеремет, та ін.).

Організаційні форми роботи щодо корекції порушень мовлення обґрунтовано в науково-практичних наробках Р. Лалаєвої, Р. Левіної, О. Правдіної, О. Ревуцької, Н. Савінової, Є. Соботович, М. Шеремет та ін.

Зазвичай, логокорекційна робота спрямована не тільки на мовленнєвий, а й на всебічний розвиток дитини: її увагу, пам'ять, мислення, емоційно-вольову сферу, а саме на ті функції та якості, без яких неможлива повноцінна мовленнєва діяльність.

Зауважимо, що саме в ЗДО, в групах компенсуючого типу фахівці приділяють увагу формуванню навичок мовленнєвого аналізу й синтезу, розширенню лексико-граматичної сторони мовлення, словозміни та словотворення, вживання граматичних конструкцій, розвитку провідних психічних процесів – саме тим пізнавальним функціям, які у дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) зазвичай є порушеними. В умовах логопедичної групи, діти з ТПМ отримують логокорекційну допомогу, яка суттєво впливає на рівень їх мовленнєвого розвитку. Проте з дітьми, які з тих чи інших причин не відвідують зазначені групи й не мають порушень усного мовлення, така посилена робота з розвитку пізнавальної діяльності не проводиться. Залежно від ступеня тяжкості проявів мовленнєвих порушень, при досягненні певного віку, діти йдуть до ЗЗСО, при цьому потребуючи продовження логокорекційної роботи. До цієї категорії дітей додаються діти, які не маючи порушень усного мовлення на етапі засвоєння грамоти мають значні труднощі в опануванні навичками читання й письма. Як правило, ці діти також потребують відповідної кваліфікованої логокорекційної допомоги.

Мета статті – ґрунтовно проаналізувати сучасний стан нормативно-правового забезпечення здійснення логопедичного супроводу дітей з тяжкими порушеннями мовлення в умовах логопедичних пунктів закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Досвід практичної роботи фахівців-логопедів ЗДО, ЗЗСО, особливості трактування нормативно-правового забезпечення на різних рівнях освітньої ланки вимагають подальшого узгодження. Зважаючи на те, що значна кількість нормативно-правових документів зорієнтована на спеціальну ланку освіти, особливу увагу необхідно приділити процесу організації логокорекційної допомоги в умовах ЗЗСО [2, с. 101].

В Україні корекційно-педагогічна діяльність у логопедичних пунктах системи освіти здійснюється вчителями-логопедами, які керуються «Положенням про логопедичні пункти системи освіти» від 13 травня 1993 року, що жодного разу не оновлювалось і є дещо застарілим [5].

Докладний аналіз цього документа виявив низку суперечностей і недоліків, що потребують усунення чи корегування, особливо в контексті змін у системі освіти останніх років і ухвалених нормативно-правових актів: Закону України «Про освіту», Концепція Нової української школи; Положення про загальноосвітній навчальний заклад; Постанова від 15.11.2011 р. «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання» тощо, де корекційну

спрямованість визнано провідною рисою навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами (ООП) [6].

Оперуючи ґрунтовними дослідженнями Л. Журавльової, яка зазначає, що ретельне вивчення Положення про логопедичні пункти системи освіти від 13 травня 1993 року доводить необхідність уточнення термінологічного апарату, оскільки з'являються нові дослідження особливостей психофізіологічного розвитку дітей, нові підходи до вивчення мовленнєвих порушень, їх етіології та структури, особливостей вияву, діагностики та корекції, що, відповідно, позначається на теорії та практиці логопедичної роботи [5].

Проаналізувавши другий розділ цього документа, авторка вважає за потрібне уточнити термінологію згідно з визначеннями сучасної логопедичної науки, зокрема щодо формулювання «мова – мовлення». Визначення порушень мовленнєвого розвитку: «тяжкі порушення мовлення», «системні порушення мовлення» тощо.

У п. 2.1 Положення зазначено, що «до логопедичних пунктів зараховують учнів загальноосвітніх шкіл, вихованців підготовчих груп дитячих садків, які мають різні відхилення в мовному розвитку, виявлені вчителем-логопедом чи лікарем районної поліклініки» [5]. Сучасні дослідження підтверджують, що виявлення порушень мовленнєвого розвитку потрібно здійснювати з переходом дитини до старшої дошкільної групи й не пізніше, бо ефективність роботи логопеда залежить від того, наскільки вчасно її було розпочато. Крім того, сучасна наука й практика наголошує про важливість залучення до діагностичної роботи не лише лікарів й логопедів, а й психологів.

У цьому ж пункті Положення також зазначено, що до логопедичних пунктів насамперед зараховують дітей, мовленнєві порушення яких перешкоджають успішному навчанню.

У пункті 2.2 Положення йдеться про підготовчі групи в ЗДО, що функціонували за період колишнього 10-річного навчання дітей і відсутні в системі сучасної освіти, що свідчить про неузгодженість змісту Положення із сучасною нормативно-правовою базою.

У пункті 2.3 початок і закінчення навчального року встановлюється відповідно до «Положення про середній навчально-виховний заклад України», яке на сьогодні є застарілим, бо 27 серпня 2010 року набуло чинності нове Положення про загальноосвітній навчальний заклад [6].

Важливими, на нашу думку, мають стати доповнення до пунктів 2.2 та 2.5, у яких наведено перелік порушень мовлення. Так, наприклад, у пункті 2.5

ідеться про дітей «із вадами читання й письма, зумовленими порушеннями мовленнєвого розвитку, із відхиленнями фонетичного й лексико-граматичного розвитку (недостатньо виражене загальне недорозвинення мови), із заїкуватістю, із вадами вимови окремих фонем, із дизартрією, алалією, ринологією» [5], що не узгоджується з даними сучасних досліджень. Необхідно зазначити, що вживання певних термінів (наприклад, «вади») є неприйнятним із погляду гуманістичного підходу до дитини та порушує її права.

Досить суперечливим, на нашу думку, є пункт 2.9, відповідно до якого «дітей із порушенням мовлення за потреби логопед направляє до районної поліклініки для обстеження лікарями-спеціалістами». Залишається незрозумілим, хто саме має визначати цю потребу, куди заносять і де фіксують такі дані. Л. Журавльова зазначає, що сьогодні необхідно створити єдину інформаційну базу щодо онтогенезу й дизонтогенезу мовленнєвого розвитку дітей. Докладна інформація про дитину допоможе створити повну картину мовленнєвого порушення, більш ефективно організувати систему корекційної роботи, залучити до участі суміжних фахівців, що може позитивно позначитися на термінах та результативності корекційного впливу [2, с. 102].

Зауважимо, що в Положенні не відображено механізму систематичного зв'язку з різнопрофільними фахівцями, які працюють з дітьми – відвідувачами логопедичного пункту, що, на нашу думку, є важливою передумовою організації системи комплексної корекційної роботи. Саме така взаємоузгодженість уможливить збереження всіх накопичених даних про стан дитини, аналіз її розвитку, виявлення результативності проведеної роботи та планування подальших корекційних заходів.

У пункті 2.10 зазначено, що «відповідальність за обов'язкове відвідування учнями логопедичних занять, а також за дотримання розкладу занять покладається на вчителя-логопеда, класного керівника й адміністрацію школи, де навчаються ці діти». На нашу думку, така відповідальність є суто формальною, бо в цій команді відсутні батьки, що є абсолютно некоректним, зважаючи на їхні права та обов'язки.

Крім цього, незрозумілим залишається питання щодо випуску дітей з логопедичного пункту, у яких порушення мовлення під час навчання не були виправлені (пункт 2.11) [5].

Не менш вагомим є і питання щодо приміщення, у якому має розташовуватися логопедичний пункт. Так, зокрема, у Положенні зазначено, що

«логопедичний пункт може розташовуватися в приміщенні дитячого садка, однієї із загальноосвітніх шкіл чи в приміщенні методичного кабінету районного (міського) органу державного управління освітою» (пункт 5.1) [5]. Проте не враховано той факт, що з упровадженням інклюзивної освіти бажано, щоб логопедичний пункт розташовувався на першому поверсі приміщення.

Отже, з огляду на викладене вище, доцільно, на нашу думку, внести до Положення пункт, який би регламентував узгодженість результатів діагностики, їх систематизацію та фіксацію, бо сьогодні простежується формальний зв'язок між логопедами школи й дошкільним закладом освіти, під час перебування в якому вже є певна інформація про дітей із порушеннями мовлення. На нашу думку, створення єдиної інформаційної бази щодо онтогенезу та дизонтогенезу мовленнєвого розвитку дітей унеможливить втрату важливої інформації про дитячу патологію й забезпечить злагоджену взаємодію фахівців, регламентованість і комплексний підхід до корекції мовленнєвих порушень у дітей молодшого шкільного віку. Okремо зазначимо, що структура Положення також вимагає доопрацювання. Так, наприклад, бракує розділів щодо компетентностей логопеда, його прав й обов'язків, а власне текст документа загалом позбавлений актуальності, що зумовлює необхідність створення принципово нового Положення з урахуванням компетентнісного підходу, який закладений в основу Концепції Нової української школи [5].

Висновки. У ході ґрунтового аналізу діючого нормативно-правового забезпечення здійснення логокорекційної роботи з дітьми з ТПМ у межах логопедичних пунктів закладів освіти було з'ясовано. Єдиним нормативним документом, який регулює цю форму роботи є Положення про логопедичні пункти системи освіти від 13 травня 1993 року. Дане Положення є застарілим оскільки жодного разу не оновлювалося і не доповнювалося. Це Положення не враховує:

1. Контексту змін у системі освіти відповідно до нормативно-правових актів: Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи, Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Постанови від 15.11.2011 р. «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання» тощо.

2. У Положенні вживається застаріла термінологія, яка не відповідає сучасним змінам щодо вживання відповідного науково-термінологічного словника сучасної спеціальної освіти.

3. Зміни (уточнення) вимагає п. 2.1 Положення, що пов'язано з розширенням кола фахівців, залучених до виявлення порушень мовлення й надання рекомендацій щодо зарахування дитини до логопедичного пункту.

4. Пункт 2.2 Положення не враховує систему освіти яка розрахована на 11 років навчання, відповідно, розподіл дітей за віком не узгоджений з сучасною нормативно-правовою базою.

5. У пункті 2.3 початок і закінчення навчального року встановлюється відповідно до «Положення про середній навчально-виховний заклад України», яке на сьогодні є застарілим.

6. Пунктів 2.2 та 2.5 вимагає доповнення, щодо розширення переліку порушень мовлення, при наявності яких діти повинні зараховуватися до логопедичних пунктів.

7. Застарілим є пункт 2.9, оскільки сьогодні районні поліклініки реструктуризовані, відповідно відсутня можливість їх залучення до процесу консультування дітей з ТПМ.

Перспектива подальшого дослідження. Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у розробці та апробації системи логокорекційної роботи з молодшими школярами, які мають порушення мовлення і труднощі у навчанні, пов'язані з опануванням процесами читання та письма, у межах логопедичних пунктів ЗЗСО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87) URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 05.05.2021 р.).

2. Журавльова Л. С. Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями у системі освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 19 «Корекційна педагогіка та психологія»*. 2016. Вип. 32. Частина 1. С. 101-107.

3. Лалаева Р. И. Логопедическая работа в коррекционных классах : кн. для логопеда. Москва: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 1998. 224 с.

4. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии. Альянс, 2013. 367 с.

5. Положення про логопедичні пункти системи освіти від 13 травня 1993 року : [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0059-93> (дата звернення: 05.05.2021 р.).

6. Положення про загальноосвітній навчальний заклад від 27 серпня 2010 року : [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/778-2010> (дата звернення: 05.05.2021 р.).